

Голас Рацзімы

№ 43 (1305)

КАСТРЫЧНІК 1973 г.

ВЫДААННЕ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА
ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ

ГОД ВЫДААННЯ 18-ТЫ

ЦАНА 2 КАП.

Над лесам-борам беларускім лунае жоўты лістапад...

Фота У. ДАГАЕВА.

У РАДАСЦІ І Ў ГОРЫ

Беларусы і рускія. Ужо два гэтыя словы з аднолькавым коранем сведчаць аб адзінстве паходжання нашых народаў. Не толькі два словы—мовы нашы падобны, як сёстры, народжаныя адной маці. Няма рускага, які б не зразумеў беларуса. Не знойдзецца беларуса, які не зразумеў рускага.

Наша ўзаемаразуменне абумоўлена не адной блізкасцю моў. Вялікім падабенствам вызначаюцца склад нашых думак, нацыянальны характары, традыцыі, звычкі, псіхалогія. Беларус, які жыве ў Расіі, адчувае сябе, як дома. Так і рускаму жывецца ў Беларусі.

Беларусы і рускія — родныя браты.

Але і браты бываюць розныя. Жывуць у згодзе або нязгодзе, у дружбе або ў адчужанасці. У беларусаў жа і рускіх адны славянскія прэшчурны, аднолькавы гістарычны лёс, адзін дом, які раней называўся Расіяй, а цяпер Савецкім Саюзам. У нас аднолькавыя мэты і імкненні пабудаваць самы справядлівы ў гісторыі сацыяльны лад, мы заўсёды змагаліся з аднымі ворагамі, мы кожны раз перамагалі ворагаў, бо разам абаранялі свой дом. Мы згуртаваны і дружныя народы-браты.

Многа на беларускай зямлі

братскіх магіл. Так многа, як нідзе на свеце. У гэтым сэнсе хіба толькі адзін В'етнам мог бы параўнацца з Беларуссю. Хто ж ляжыць у тых магілах, хто склаў галовы, абараняючы спрадвечную зямлю, край наш родны ад злых ворагаў? Сыны ўсіх савецкіх народаў. Але больш за ўсе беларусаў і рускіх. У гарадах, вёсках і вёсачках, на вялікіх і малых помніках, на абелісках, на каменных плітах тысячы і тысячы рускіх імёнаў. Імёнаў салдат з Масквы, Арла, Разані, з Урала, Сібіры, з Паволжа і Далёкага Усходу—з усёй неабсяжнай матушчы-Расіі. Разам з намі яны абаранялі і вызвалялі нашу Белую Русь, выратавалі наш народ ад поўнага знішчэння фашызмам. А мы, беларусы, вярталі пад Масквой і Сталінградам, паміралі на прасторах Расіі. Так наша дружба была здававана сумесна пралітай крывёю.

У час вайны і ў мірныя дні, у радасці і горы, заўсёды і на веку-вечныя мы былі і будзем разам. Інакш і не можа быць! Знаходзяцца, аднак, людзі, якія наводзяць ценю на ясны дзень, знеслаўляюць нашу дружбу і адзінства, пнуцца ўшчаміць паміж намі клін нацыяналістычнай варажасці, пасварыць нас. Паклёпнічаюць, безупынна паўтараюць гэтыя манюкі, гэтыя

зраднікі з беларускімі прозвішчамі і англійскім акцэнтам: «браты-то браты, паходжанне паходжаннем, але ж рускія прыгнятаюць беларусаў. Рускія асімілююць беларусаў! Масква праводзіць у Беларусі генацыд!» Што толькі яны не выдумляюць і не гавораць!

Выдумаць, асабліва са злосці, можна немаведама што. Але злосныя выдумкі адпавядаюць рэчаіснасці не больш, чым трызненне вар'ята.

Рэальныя факты жыцця сведчаць аб надзвычай багатым плёне братняй дружбы дзюх савецкіх нацый, аб неацэннай дапамозе рускіх беларусам, аб нацыянальным адраджэнні Беларусі пасля Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі. Бадай, не варта расказваць чытачу аб тым, якой была раней Беларусь, якім бедным і цёмным быў наш народ—гэта вядома кожнаму, хто тут нарадзіўся і жыў. Варта задумацца над некалькімі простымі пытаннямі.

Хто дапамог беларусам, якія, акрамя млыноў і тартакоў, не мелі ніякай прамысловасці, пабудаваць сучасную магутную індустрыю? Форд, Ротшыльд, Круп ці рабочыя Масквы, Ленінграда і Урала?

Хто паслаў у былы наскрозь

мужыцкі край акадэмікаў, прафесараў, высокаадукаваных спецыялістаў, каб стварыць у ім акадэмію, універсітэт, інстытуты, лабараторыі, вырашціць вучоных, развіць навуку? Оксфард, Сарбона, Гарвард, Гейдэльберг? Ці Масква?

Хто прыклаў усе сілы, каб узняць культуру беларускага народа, адрадзіць мастацтва, стварыць усе даброты цывілізацыі? Паны з Захаду ці браты з Усходу?

Як адраджалася наша рэспубліка пасля вайны: па плане Маршала, распрацаванаму ў Вашынгтоне, ці па плягідаваму плану, зацверджанаму ў Маскве?

І яшчэ можна паставіць тысячы падобных пытанняў: хто і што зробіў для нас, беларусаў?

За грошы Ротшыльдаў і Фордаў нашу свабоду хацелі задушыць інтэрвенты і белагвардзейцы, гарматы Крупа разбуралі нашы вёскі і гарады, нанятыя прафесары Гарварда і Оксфарда рыхтавалі нам духоўную атруту, а ўсе прыблуды з Захаду, разам узятыя, тапталі, нішчылі, паганілі Беларусь. Любую і ўсякую дапамогу мы атрымлівалі з Усходу, з Расіі, ад рускіх, як і ад іншых савецкіх народаў-братоў. Вось аб чым сведчаць праўдзівыя факты нашага жыцця.

Праўду гэту выдатна ўсведамляюць тыя беларусы, якіх бяда-нядоля раскідала па белым свеце і якія ведаюць, чаго варты нашы заходнія «добрычліўцы». Працоўнага беларуса-патрыёта наконт гэтага не ўядзе ў зман ніхто. Бо сам ён—жывое ўвасабленне братэрства рускіх і беларусаў.

Вы, суайчыннікі, што жывяце ў Паўночнай і Паўднёвай Амерыцы, у Заходняй Еўропе, у Аўстраліі,—пераважна на якой мове размаўляеце вы? На рускай. З кім вы аб'ядналіся ў адзіных патрыятычных арганізацыях, з кім вы сябруеце, падзяляеце агульны сум? З рускімі. Прыехаўшы на Радзіму, куды вы перш за ўсё спяшаецеся, што хочаце адведзець і паглядзець? Родную вёску, Мінск і Маскву. Ніхто вас не прымушае гэта рабіць, ніхто не падварагае «русіфікацыі» — наадварот, у «вольным свеце» часта здараецца так, што быць прыхільнікам «чырвонай» Расіі—значыць быць кандыдатам у беспрацоўныя, быць на падазрэнні.

Нішто, нідзе і ніякай сіла не можа раз'яднаць беларусаў і рускіх—родных братоў. Мы застаёмся братамі і дома, і на чужыне, згуртаваны вакол свайго шматнацыянальнай Савецкай Радзімы.

удзельнік гістарычнай бітвы І. Ісаеў, генерал дывізіі З. Гуча, іншыя госці, працоўныя Беларусі, воіны Савецкай Арміі.

З заключным словам выступіў Старшыня Савета Міністраў Беларускай ССР Ц. Кісялёў. Ён запэўніў прысутных, што ўдзячная памяць і любоў савецкіх людзей назаўсёды застануцца з тымі, хто загінуў у барацьбе за незалежнасць нашых народаў...

Парадным маршам перад трыбунамі праходзяць падраздажэнні воінаў Чырванасцяжнай Беларускай Ваеннай Акругі, Гучыць ваенны аркестр. Свята ў Леніна закончылася масавымі народнымі гуляннямі. У той жа дзень Савет Міністраў БССР наладзіў прыём з выпадка 30-годдзя Войска Польскага.

Урачыстасці ў Леніна ператварыліся ў дэманстрацыю шчырай дружбы, цеснай згуртаванасці, інтэрнацыянальнага братэрства савецкага і польскага народаў.

Музей савецка-польскай баявой садружнасці ўзведзен некалькі год назад на месцы першага бою польскай дывізіі імя Тадэвуша Касцюшкі. Штогод тут бываюць тысячы наведвальнікаў з розных куткоў краіны.

Фота М. ЖАЛУДОВІЧА.

ХІМІЯ ЭКАНОМІЦЬ СРОДКІ

Мы жывём у век хіміі. Тысячы прадметаў, што акружаюць нас у паўсядзённым жыцці, — прадукты хімічнай вытворчасці. Гэта вытворчасць набыла шырокае развіццё ў Беларусі. У рэспубліцы пабудаваны такія буйныя прадпрыемствы, як Полацкі нафтахімічны і Гродзенскі хімічны камбінаты, Гомельскі хімічны завод. Бурнымі тэмпамі будуецца Мазырскі нафтаперапрацоўчы завод, Полацкі хімічны камбінат, шэраг прадпрыемстваў у Магілёве і іншых гарадах Беларусі. Гэта дазволіць павялічыць вытворчасць прадукцыі хіміі к канцу бягучай пяцігодкі ў параўнанні з папярэдняй у 2,5 раза.

Універсальнай сыравінай для хімічнай прамысловасці з'яўляецца нафта. З яе ў рэспубліцы выпускаюцца 34 віды розных вырабаў. Полацкі хімічны камбінат, напрыклад, выпускае валакно «нітрон». Лёгка атрымана першая тысяча тон гэтага валакна, а к канцу пяцігодкі прадпрыемства будзе даваць штогод 50 тысяч тон нітрону. З яго будзе выпушчана 189 мільёнаў квадратных метраў штучнай шэрсці для 55 мільёнаў мужчынскіх паліто. Для прадметаў шырокага спажывання выкарыстоўваюцца і іншыя сінтэтычныя валокны — капрон, лаўсан, штучная скура, якія выпускаюцца ў рэспубліцы.

Калі б мы не развівалі вытворчасць хімічных валакнаў, то для замены сінтэтычных матэрыялаў натуральнымі спатрэбілася б выкарыстаць у вытворчасці каля 300 тысяч чалавек, выдаткаваць каля 2 мільярдаў рублёў. Толькі адзін сярэдні завод вісказнага шоўку дае за год такую колькасць штапельнага валакна для вырабу тканіны, замяніць якую спатрэбіўся б ураджай ільну з 220 тысяч гектараў пасяўной плошчы! Пры гэтым вырабы са штучных валакнаў вызначаюцца высокай якасцю. Па разліках камісіі СЭУ, замена ў трыкатажнай прамысловасці адной тоны натуральнай шэрсці капронавым валакном эканоміць 713 рублёў капітальных выдаткаў.

Побач з сінтэтычнымі матэрыяламі вялікая будучыня належыць штучнаму валакну. Для яго вытворчасці асноўнай сыравінай з'яўляецца драўніна. Пры хімічнай перапрацоўцы двух яе кубічных метраў можна атрымаць столькі штучнай ніткі, колькі дае валакна бавоўна з аднаго гектара. З аднаго кубічнага метра драўніны хімікі атрымліваюць 165 кілаграмаў штуч-

най шэрсці, што замяняе настрыг воўны з 30 авечак.

З адной тоны сухога пілавіння можна атрымаць 650 кілаграмаў кармавога цукру або звыш 150 літраў спірту. На нашых заводах драўнінныя адходы ператвараюцца ў кармавыя прадукты — бялковыя і тлушчавыя дрожджы, у тэхнічную сыравіну: спірт, фурфурол, якія раней здабываліся з бульбы і збожжа. Пры выпрацоўцы спірту тона пілавіння замяняе адну тону бульбы альбо 300 кілаграмаў зерня. Невялікі лесапільны завод, абсталяваны дзвюма піларамамі, можа за год забяспечыць пілавіннем вытворчасць соцень тысяч літраў спірту.

Адходы драўніны выкарыстоўваюцца і для вытворчасці будаўнічых матэрыялаў, кардону і іншай прадукцыі. У рэспубліцы будуюцца новыя і пашыраюцца магутнасці дзеючых дрэваапрацоўчых прадпрыемстваў. Гэта дазволіць з драўніннага ўтылю ў 1975 годзе атрымаць 239 тысяч тон кардону, 417 тысяч кубічных метраў драўніна-настружкавы і 26 мільёнаў квадратных метраў драўнінавалакністых пліт і сэканоміць 2,6 мільёна кубічных метраў каштоўных лесаматэрыялаў. Выкарыстоўваюцца ў хімічнай прамысловасці таксама салома, мякіна, адходы баваўнянай вытворчасці, дзікарсылы травы, торф. Нават пясок у руках хімікаў здольны ператварыцца ў розныя каштоўныя матэрыялы, напрыклад, шкло, з якога цяпер робяць помпы, трубы і найтанчэйшыя ніткі. Па новаму спосабу робяцца са шкла шоўк, вата, лямец.

Нашы хімікі распрацавалі метады вытворчасці сінтэтычнага каўчуку. Сыравінай для яго з'яўляюцца нафта, этылавы спірт. Для атрымання адной тоны натуральнага каўчуку на працягу года трэба апрацаваць 3 000 каўчुकаносных дрэў, а на вытворчасць адной тоны сінтэтычнага працоўнага выдаткі ў 370 разоў меншыя.

Як вядома, значны рост выпуску хімічных матэрыялаў у нашай краіне прадугледжаны ў дзевятай пяцігодцы. Калі ўся прамысловая прадукцыя ўзрасце на 47 працэнтаў, то вытворчасць пластычных мас і сінтэтычных смол павялічыцца прыкладна ў 2 разы, а тавараў бытавой хіміі — у 1,9 раза. Вялікі ўклад у гэту важную справу зробіць беларускія хімікі.

А. РАЗУМАУ.

НА ВЫГАНАЎСКІМ ВОЗЕРЫ

Маторная лодка імчалася па люстраной роўнядзі возера, пакідаючы за сабой бураленны след. Супрацьлеглы бераг, які спачатку губляўся недзе ў сісай дымцы гарызонта, паступова высьсоўваўся. Хутка паказаліся астраўкі трыснягу. Такіх зараснікаў становілася ўсё больш, і лодка, збавіўшы ход, вымушана была маневраваць паміж імі. З гучнаму на беразе нечакана выяўляўся акуратны егерскі домік, за ім — іншы будынік тузійшай апорнай базы запаведніка. Поўная назва запаведніка такая: «Выганэўскі філіял запаведна-паляўнічай гаспадаркі Белаўежская пушча».

Лодка з выключаным маторам з мінуў ішла па інерцыі і затым плаўна прыстала к дашчатаму прычалу. Усюды было мноства качак. Адны шпачыравалі па травяністым бера-

зе, другія плавалі ў затоцы. — Ого, тут у вас цэлая птушкаферма! — заўважыў я. — Качкі вельмі нагадваюць дзікіх.

— Яны і ёсць дзікія, толькі прыручаныя, — засмяўся егер Іван Філюціч, з якім я пераплываў возера.

Прыручыць іх, аказваецца, было проста. Узялі па аднаму яйку з некалькіх гнёздаў дзікіх качак і паклалі пад курэй-кварту. Качанята вывеліся і спачатку падраслі разам з куранятамі. Потым іх аддзялілі. Авалодаць воднай стыхіяй пачыналі ў невяліччай сажалцы.

— Гэтыя, якіх вы бачыце, — сказаў егер, — з'яўляюцца ўжо чацвёртым і пятым пакаленнямі тых, першых, што вывела курыца.

Філюціч замацаваў лодку, заглянуў у домік і сказаў, што будзе займацца гаспадарчымі

справамі, а мне параіў пагутарыць з егерам Азарчыкам. Ён, маўляў, тут самы старэйшы і па ўзрасту і па стажу работы. Пра Азарчыка я надоечы чуў у канторы філіяла ў вёсцы Выганашчы. Сам ён родам з гэтай вёскі. У час вайны разам з аднаўсёўцамі партызаніў тут, на тэрыторыі Івэцвіцкага раёна. Пасля вайны працаваў лесніком, а з 1957 года, калі быў створаны філіял Белаўежскай пушчы, стаў егерам.

— А чаму якраз гэтыя мясціны сталі філіялам пушчы? — запытаў я Азарчыка.

— Дык жа ўсё гэтае наваколле само прасілася стаць запаведнікам, — гораха і нека асабліва шчыра адказаў Платон Кандратавіч. — Адно возера чаго варта! Пушча ж Белаўежская не мае такога возера.

[Заканчэнне на 8-й стар.]

НАШЫ КАРЭСПАНДЭНТЫ ПАВЕДАМЛЯЮЦЬ

КОЛА ІНТАРЭСАЎ МІКАЛАЯ ТАРАНДЫ

Нялёгка было сустрэцца з Мікалаем Тарандам, слесарам - зборшчыкам Мінскага станкабудаўнічага завода імя Кастрычніцкай рэвалюцыі. Ён чалавек заняты. Днём працуе, вечарам ідзе ў бібліятэку (ён завочна займаецца ў інстытуце). Акрамя таго, Мікалай — член заводскага камітэта камсамола. А грамадская работа таксама патрабуе шмат часу.

— Захапленнаў у мяне шмат, — расказвае Таранда. — Дарэчы, адно з іх прывяло мяне на станкабудаўнічы завод. Яшчэ ў школе я цікавіўся мінулым Беларусі. Неяк трапілі мне ў рукі матэрыялы, звязаныя з гісторыяй Мінскага станкабудаўнічага завода. Я даведаўся, што ён быў адкрыты яшчэ да рэвалюцыі. Захацелася ўладкавацца на прадпрыемства, з якога пачалася ў рэспубліцы металаапрацоўчая прамысловасць. Таму два гады назад, пасля заканчэння службы ў Савецкай Арміі, прыйшоў сюды.

— Сёння завод — працягваў Таранда. — Высока механізаванае сучаснае прадпрыемства. Побач са мной працуюць цудоўныя людзі. Асабліва прыемна, што ў нас шмат моладзі. Камсамольская арганізацыя налічвае каля 700 чалавек. І я вырашыў напісаць гісторыю яе стварэння. Чытаў падшыўкі газет і часопісаў, сустракаўся з ветэранамі завода. Іх успаміны мне вельмі дапамагалі. Цяпер збіраю факты для нарыса пра сённяшні дзень камсамольцаў нашага прадпрыемства.

Летапіс камсамольскага жыцця Мікалай піша па асабістаму жаданню, але да гэтай цікавай справы далучыліся многія маладыя рабочыя завода.

У гутарцы са слесарам я даведаўся, што вялікую цікавасць ён праяўляе і да мастацтва. Ужо некалькі гадоў Мікалай спявае ў народнай харавой капэле Палаца культуры прафсаюзаў.

— Спяваць я вельмі люблю, — гаворыць Таранда. — У капэле мы развучваем беларускія, рускія народныя, а таксама сучасныя песні, часта выступаем з канцэртамі, удзельнічаем у конкурсах, фестывалях, аглядах. Я лічу, што музыка робіць чалавека больш высакародным. Сябры, ведаючы маё захапленне, падарылі мне на дзень нараджэння набор пласцінак з творамі Бетховена.

Дарэчы, фанатэкай, якую сабраў Мікалай, часта карыстаюцца яго сябры ў інтэрнаце.

У камітэце камсамола я пацікавіўся колам інтарэсаў заводскай моладзі ўвогуле. Мне казалі, што на прадпрыемстве не знойдзецца бадай, ніводнага юнака ці дзяўчыны, якія ў вольны ад работы час не займаліся б у гуртках мастацкай самадзейнасці або ў спартыўных секцыях. 250 камсамольцаў, напрыклад, займаюцца ў вачэрніх школах, столькі ж наведваюць заняткі розных факультэтаў народнага ўніверсітэта.

На заводзе ўсе вельмі любяць падарожнічаць. Раз, а то і два разы ў месяц рабочыя выязджа-

юць на экскурсіі па памятных мясцінах Беларусі, у суседнія рэспублікі. Нядаўна, напрыклад, моладзь пабывала ў Вільнюсе і Каўнасе. Толькі на турыстычныя паездкі адміністрацыя выдаткоўвае штогод у сярэднім 25 тысяч рублёў з грамадскіх фондаў спажывання.

Цікавацца рабочыя спортам. На прадпрыемстве працуюць лыжныя, футбольныя, валебольныя і многія іншыя секцыі. А хакеісты станкабудаўнічага сталі ў мінулым годзе чэмпіёнамі вобласці...

Вось так жывуць маладыя рабочыя Мікалай Таранда і яго сябры. Іх погляды на жыццё, адносіны да працы, грамадскія абавязкі, кола іх інтарэсаў тыповыя наогул для большасці беларускіх юнакоў і дзяўчат.

Л. АНОП.

КОНКУРС КВЕТАВОДАЎ

Незвычайнае ажыўленне панавала на вуліцах вёскі Мікіцкі Драгічынскага раёна. З пышнымі букетамі кветак тут раз-пораз прабегалі па-святочнаму апранутыя дзяўчаты. Над клумбамі ля кожнага дома завіхаліся гаспадыні. Такую ж карціну можна было назіраць у іншых вёсках калгаса імя Дзімітрава. Апоўдні аматары кветак сабраліся ў клубе цэнтральнай сядзібы гаспадаркі. Тут адбылося папярэдняе падвядзенне вынікаў конкурсу кветаводаў перад заключным этапам раённага свята кветак.

Падобныя агляды-конкурсы кветаводаў былі наладжаны ў іншых калгасах і саўгасах, на прадпрыемствах і ва ўстановах, школах. Заключны этап свята кветак праходзіў у раённым доме культуры. У памяшканні было цесна ад сядлажоў з букетамі і ад жадаючых паглядзець на дзіўнае харавое, створанае рукамі тых, хто любіць прыгажосць.

Увагу наведвальнікаў прыцягнулі кветкавыя кампазіцыі Марыі Бандэр з Драгічына. Букеты «Гляджу ў азёры сінія», «Сонечная фантазія» і іншыя гавораць аб вялікім эстэтычным гусце іх стваральніцы.

Вельмі ўдалую кампазіцыю прадставіў на выстаўку народны ўмелец Васіль Макуха. Кампазіцыя «Лета» створана моладдзю калгаса «Новы шлях». Багаты букет складзены Іванам Міхальчуком з калгаса «Іскра». Высокім пацудоўчым патрыятызму прасякнуты кампазіцыі вучняў Драгічынскай сярэдняй школы № 3. Называюцца яны «Рускае поле», «Вечна жывому Леніну», «Агні Беларусі».

Культработнікі і самадзейныя артысты раёна падрыхтавалі да свята цікавую і пазнавальную мастацкую праграму. У пачатку яе сваім вопытам вырошчвання кветак падзялілася аматар-кветарод з Драгічына Галіна Куроўская. Аб розных сартах кветак, іх асаблівасцях і ўмовах вырошчвання расказалі іншыя ўдзельнікі вечара. У заключныя свята аматары-кветаводы ўсклалі жывыя кветкі да помніка У. І. Леніну і на брацкія магілы воінаў, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Р. ПРАТАСЕВІЧ.

БАЙКАЛ СЛУЖИТ ЛЮДЯМ

«Забота о сохранении Байкала, поднятая до государственного масштаба, производит хорошее впечатление. Нас поразила также серьезность и основательность, с которой ученые Лимнологического института исследуют проблемы Байкала». Эти слова принадлежат Расселу Грейну, председателю Совета по качеству окружающей среды США.

Корреспондент АПН Л. МОНЧИНСКИЙ попросил члена-корреспондента Академии наук СССР директора Лимнологического института Григория ГАЛАЗИЯ рассказать о сегодняшних проблемах озера.

Байкал — уникален. В нем все необычно: колоссальное количество пресной воды — пятая часть всех запасов планеты; дикий флора и фауна — 1 200 видов растений и животных встречаются только здесь; никакие другие озера не знают таких глубин — до 1 620 метров.

Далеко за пределами нашей страны славится байкальский омуль. Однако массовые уловы во время войны значительно сократили поголовье этой ценной породы рыбы. В 1969 году пришлось запретить лов омуля и взяться за его интенсивное раз-

ведение. Омудельные заводы-инкубаторы ежегодно выращивают для озера миллиарды мальков. Уже в 1974 году можно будет начать лов ценной рыбы.

Отрицательное влияние на фауну Байкала оказывал в прошлом сплав леса. Сейчас он полностью прекращен. Идет очищение русел рек, впадающих в Байкал.

Много внимания уделяют ученые изучению возможностей использования Байкала и Прибайкалья для санаторно-курортного лечения, отдыха и туризма. Сейчас завер-

шаются проекты зон отдыха на юго-западном побережье Байкала и в Тункинской долине, славящейся своими целебными источниками. Здесь расположатся природные парки, заповедники, памятники древних культур, туристские и курортные базы. Определено место для строительства международного детского лагеря в районе Малого моря, где солнечных дней больше, чем на Черном море. На склоне живописной горы уже построена международная база художников.

Многие научно-исследовательские учреждения занимаются изучением Байкала. Чтобы объединить их усилия, Президиум Сибирского отделения Академии наук СССР создал комиссию по координации научных исследований озера. Эти исследования охватывают вопросы географии, геологии, биологии, экономики озера и его бассейна. «Оптимизация природопользования на Байкале» — так называется первая программа, разработанная комиссией. Ее цель — установление режима, обеспечивающего сохранение и увеличение ресурсов водоёма.

Большую помощь нам, ученым, изучающим Байкал, оказало Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР «О дополнительных мерах по обеспечению рационального использования и сохранению природных богатств бассейна озера Байкал». Теперь хозяйственники очень внимательно относятся к нашим рекомендациям. Так, например, строящийся по реке Селенге целлюлозный комбинат будет пущен в эксплуатацию только после ввода в строй надежных очистных сооружений.

Растет, расширяется и наш Лимнологический институт. В настоящее время ведется строительство здания экспериментального корпуса. В одной половине его разместятся восемь больших аквариумов. Здесь будет имитироваться жизнь озера до глубины 1 000 метров. В открытых бассейнах найдут приют породы байкальских рыб. Ученые смогут моделировать процессы, происходящие в озере, наблюдать за поведением его обитателей.

Байкал охраняется, Байкал служит людям!

За пятилетие (1971—1975 гг.) выпуск пищевой рыбной продукции должен возрасти в Советском Союзе не менее чем на 47 процентов.

НА СНИМКЕ: на Курильском рыбноводном заводе. Отбор икры для инкубации.

НЕ РАГАЧЫЦЕ — справа больш чым сур'ёзна. Гэта вам не прыгоды «агента 007» у Стамбуле. Годзе кіснуць!.. Ды ў мяне, калі на тое пайшло, такі козыр супраць Масквы, што сам Джэймс Бонд пазайздросціць!.. А-а, вось і вушы паразваешалі! Ну дык слухайце і не перабывайце.

Вы не лёталі часам у Таронта па яблыкi ды грушы? Я так і знаў: лёталі, і колькі фунт каштуе, вам не трэба гаварыць. Добра. Ну, а гэтых самых валацуг зялёных, што ледзь не з пялёнак уцякаюць ад таты і мамы і жывуць на панелі? От, дай бог памяць!.. Як жа іх? Такія даўгагрывыя, калматыя, у абдрыпаных джынсах? Во-во, хіпі! Сустрэкалі, кажаце, і ў Кэнэдзе, і ў Юнайтэд Стэйтс, і на ўсім шырокім і вольным Захадзе. Ясна. А чулі, ад чаго Сіняк пачаў чаўрэць? Няўжо вы не чытаеце «Беларускага голасу»? Што? На вочы не бачылі?! Не гаварыце пра гэта голасна! Пачуе Сіняк — прыкрасцей не абярэся. Стане званиць на кожнай сваёй «бачыне», што вы — «несвядомыя»... Значыцца, не чулі, як нечая таёмнічая рука зрабіла вялікую шкоду «Беларускаму голасу»? Як у слове Расія ні з таго, ні з сяго ўскочыла чужароднае маскоўскае «и»? А як жа, — ўскочыла!

Якая сувязь? А вы вазьміце галаву ў рукі, сцісніце моцна-моцна, каб рабыя плямы ў вачах кругамі расплыліся, і прасачыце, куды павядзе вас ніць думкі. Так, правільна... Канадскія фрукты — басаногія хіпі — Сіняк са сваёй бядой у выглядзе рускай літары «и»... А далей, далей! Абарвалася? Эх, які вы не цямак, адразу відаць, што не чытаеце ані «Беларускага голасу», ані «Нового русского слова». Слана не можаце заўважыць — далей след вядзе проста да Масквы. Не разумееце? Што ж, давайце вашу ніць суды і разам будзем размотаць клубок.

Вернемся да нашых дур'яў. У Таронта і іншых сельбішчах канадскай правінцы Антарыо сёлета на рынку падскочылі цэны на яблыкi і грушы. Безадказныя элементы, лася да фруктаў, узнялі гоман, пачалі наракаць на фірмы, якія скапляюць садавіну ў фермераў і прадаюць спахляцям, вінаваціць іх у спекуляцыі. Што рабіць? Гандляры ведалі, што рабіць: растлумачыць пакупніку, што фірмы не маюць дачынення да росту

дарагавізы. Не ўраділі грушы з яблыкi. Такое тлумачэнне нават самі спекулянтам паказалася мала пераканаўчым. Тады версія пра недарод была развіта глыбей і падмацавана кліматычнымі зсаблівасцямі года.

Цэны на фрукты ўздулі не спекулянты, а... пчолы. Каб раскусіць такую мудрагелістую завязь, давайце прыгадаем, адкуль бяруцца яблыкi ды грушы. Правільна, на дрэвах растуць. Пра гэта кожны Сіняк ведае. Вы Амерыку не адкрываеце.

Дык вось, цвілі сёлета сады па ўсёй Антарыо, а цэны на садавіну высокія. Чаму?

Толькі там не пра яблыкi ды грушы, а пра гэтыя самыя кветкі «вольнага жыцця» — хіпі. Але ўсё роўна здорава...

Чаго вы зноў за жывот узяліся? Ах, чыталі. Тады хіхайце ў хусцінку, бо тым, хто не чытаў, хочацца паслухаць і таксама пасмяяцца разам з вамі.

Вы ведаеце, адкуль хіпі наплаліся ў Амерыцы? А «Новое русское слово» ведае. Хіпі — ні што іншае, як «дзецішча Масквы»!

Адзін увішны дзядок, які ніколі не выходзіць на Таймсквер без эпалетаў і «Анны на шее», вырашыў заняць

я ім дапамагу. Усё адбывалася наступным чынам.

У Маскве, у спецыяльным заповедніку, выгадалі два экзэмпляры хіпі (жаночага і мужчынскага роду, вядома), праінструктавалі, як дзейнічаць, і тайна сплавілі ў Амерыку. Як угледзелі падкінутых чэкiстамi хіпі амерыканскія бойз і гёрлз, найшло на іх утрапленне. А праз год штаты ўжо трашчалі ад касматых, нямытых і босых падшыванцаў. Хіпі сталі сацыяльным бічом Амерыкі.

Так што дзядок пры эпалетах меў рацыю, калі паказваў кулак Маскве: «... так гаварылі мне мае знаёмыя

Вацлаў МАЦКЕВІЧ

Рука МАСКВЫ!

ФЕЛЬЕТОН

Вясна была хмарнай, як сінякоў лоб, і вільготнай, як «Беларускі голас», што плача жывымі слязямі па «закрамлёнай» Бацькаўшчыне. Ад залішняй вільгаці пчолы праваліліся ў дрымоту і праспалі час буйной квецені. Некаму было апыляць сады.

Вас пераканала такое тлумачэнне? А мяне — не зусім. Абарвана тая самая ніць, што вядзе да галоўнага. Не раскрыта, якое ўздзеянне мела Масква на пагоду ў Канадзе. Не рабіце круглыя вочы! Нібыта вы ніколі не чулі пра ўсемагутную і ўспрысутную руку Масквы.

Якраз перад самым першавеснем у раёне Ньюфаўндленда (хто цікавіцца, магу падаць дакладныя каардынаты) спынілася савецкая падводная лодка, узброеная ветраком тыпу зёр-кандышн. Усплыла на паверхню і пусціла ў ход лопасці ветрака. І пагнала патоку халоднага і вільготнага паветра на Канаду. Ад гэтага паветра, прасякнутага савецкай прапагандай, найшоў сон на пчол, апанавала іх ленасць. Пчолы ўсё пазыхалі і ніяк не маглі працерці вочы, каб прыступіць да выканання сваіх службовых абавязкаў. Буялі сады ў Антарыо, а ўсё пуставетам, як сінякова паззія. У восені ж, на табе, цэны падскочылі.

Бачыце, хто робіць пагоду ў Канадзе — Масква! Не верыце? А вы пачытайце «Но-

ца гэтай квэстыі. Стаў ламаць галаву: адкуль у такой беспраблемнай краіне, як Юнайтэд Стэйтс, валасатая набрыдзь узялася? І чым далей, тым яе болей. Ужо рэнтунку ніякага. Падрываюць прэстыж Амерыкі. А гэта для нашага дзядка пры эпалетах — костка ў горле, не раўнуе, як для Сіняка гомельская парода рускіх рысакоў.

Хто б'еца галавой аб сцяну, той заўсёды дасягае дадатнага выніку: або сцяна наскрозь, або галава напалам. Увішны дзядок таксама свайго дабіўся. Ён выпайз на шырокае палотнішча «Нового русского слова», як клоп на матрац, і патрабаваў да сябе ўвагі. Гэта і зразумела, бо кожны, хто адкрывае ісціну, хоча, каб пачулі яго голас.

Дзядок з «Анной на шее» пачаў з таго, што прыгадаў свету свае сустрэчы ў Расіі. З кім іменна сустракаўся, ён ужо не прыпомніць. Ды дзе тут усё ўтрымаеш у галаве, калі парахна ўжо сыпецца. Але, напэўна, гэта былі чырвоныя афіцэры. І не проста чырвоныя, а найчырванейшыя. Вось яны канфідэнцыйна і намякнулі дзядку, што маскоўскія чэкiсты рыхтуюць аперацыю пад кодам «Дуля без маку». Мэта я — разбэсціць маладое пакаленне Амерыкі. Дэталі аперацыі ні дзядок, ні рэдактар «Нового русского слова», на жаль, не ведаюць. Але тут

афіцэры. Вось жа цяпер і я бачу, што яны казалі праўду, і які бязлітасны КДБ і ўвесь савецкі лад... Проста дзіўна, як слепа амерыканская моладзь пайшла ў запражэцкі КДБ! І гэта ў той час, як многія тут, за граніцай, пратэстуюць супраць існуючага ў Саветах ладу, адкрыта карыстаючыся ў Амерыцы поўнай свабодай.

Але што там дакараць неспакушаных мальцоў, калі сам Сіняк-Хмара ледзь не трапіў у аглоблі гэтай запражэжкі. Дацягнулася рука Масквы і да яго. Ледзь выкруціўся, балазе спрыт старога выжла ратаваў.

Прачынаецца аднойчы рэдактар «Беларускага голасу», а перад ім, сагнуўшыся ў нізкім паклоне, Вір з Таўпекам стаяць, на выцягнутых руках свежы нумарок сіняковай сямейнай газеткі трымаюць. Ускочыў Сіняк зухавата са сваёй лежні, прытуліў свой «Голас» да халодных грудзей, потым разаслаў яго, улегся жыватом папярком «бачыня» і стаў шукаць памылкі. У Сіняка такая азартная гульня са Станкевічам — хто больш памылкаў прапусціць, таго газета лічыцца самай паважнай. Лічыў, лічыў, з рахунку збіўся. Працёр акуляры — зноў за старое. А Вір з Таўпекам чакаюць, выгнутыя дугой.

Паптам Сіняк глуха стукнуўся галавой аб «бачыну» і страціў прытомнасць: ся-

род мноства памылак, зробленых у лепшых нацыянальных традыцыях, яго зрок наткнуўся на рускае «и». Ды дзе?! У слове «Расія».

Калі Сіняк ачунаў, ён звярнуўся з маналагам да сваіх супрацоўнікаў:

— Вольныя журналісты! Ці ўсведамляеце вы, што значыць расейскае «и» ў «Беларускім голасе»? Я дзюру горла, каб на Беларусі не пілі піва «Маскоўскае» і не закусвалі сырам «Расійскім», я ахвіцяльна дамагаюся, каб у Гомелі пароду рускіх рысакоў перайменавалі ў беларускую, бо гэта ні што іншае, як гэнэад і асіміляцыя, я, нарэшце... А тут — расейскае «и». Усведамляеце, які адмоўны ўплыў гэта можа мець на вызвольніцкую думку? Скажучы, Сіняк стаў русафілам — раз, падрывае заходнюю арыентацыю беларускай нацыі — два, схіляецца да непрадражэнства — тры. Ці гэта мала!

Маскоўскае «и»! Каб жа хоча яно ўскочыла ў артыкул, падпісаны нечым прозвішчам. Тады можна было б спаслацца на тое, што погляды аўтара не супадаюць з поглядамі рэдакцыі. А го ж зацемка без подпісу. Зарэзалі, без сярпа зарэзалі! Менавіта ж над нашым «и» стаць кропка. Яно такое самае, як нямецкае або англійскае. Выкінуць беларускае «и» — значыць парваць нашу сувязь з заходняй цывілізацыяй і звязіць граніцы Вялікага княства Беларусі да межаў сучаснай БССР...

Хто падрывае нашу нацыянальна-вызвольніцкую справу? Хто робіць падкопы?

Тут Вір з Таўпекам разгнучыліся і пацягнуліся да сіняковых вушэй, адзін справа, другі злева. Сіняк як стаяў, так і сеў...

— Рука Масквы! — прасіпеў Хмара, тыцкаючы пальцам на «балонкі» «Беларускага голасу». На які ўпаў чыйсьці цень. То быў цень ад заімшлага хмаравага носа, які так і вынохвае, за што ўчаліцца, каб «гойстра скрытыкаваць савецкія няправільнасці».

Смех смехам, а я хачу папярэдзіць тых, хто заўтра збіраецца на ўкэнд. Калі ані лешч, ані плотка не будуць брацца, не мяняйце японскую жылку на амерыканскую, не пераходзьце з чарвяка на хлебны мякіш. Нічога не дапаможа — рыба сонная, як тыя пчолы ў Антарыо, і брацца не будзе. А гэта значыць...

Правільна — рука Масквы!

**MAIN PARTNERS:
SOCIALIST COUNTRIES**

The emergence of the world socialist system of economy led to the establishment and progress of the world socialist market which has naturally influenced the pattern of Soviet economic relations.

These relations among fraternal countries are based on proletarian internationalism, equality, mutual assistance and support. The establishment of the Council for Mutual Economic Assistance in 1949 facilitated the broadening and deepening of these relations.

Socialist countries occupy the leading place in all Soviet foreign-economic and scientific-technical relations (foreign trade, finance, production and scientific-technical cooperation, plan coordination, etc.). In 1972, our foreign trade with these countries amounted to 16.8 thousand million roubles—65 per cent of all Soviet foreign trade.

Soviet foreign-economic relations

The Soviet Union maintains economic relations with countries in every part of the world. Once uncoordinated sporadic transactions, these relations have developed into a key sector of the economy.

The main consideration in Soviet foreign trade is cooperation with other socialist countries. Relations with the developing countries are becoming increasingly important. Economic and scientific-technical contacts with capitalist countries are much more extensive now.

The following is the first of a series of articles covering Soviet economic relations with all three groups.

Thanks to Soviet deliveries, the CMEA countries satisfied almost all their import requirements in oil and pig iron, 80 per cent of the requirements in oil products and phosphorus fertilizers, more than 60 per cent of the requirements in cotton, manganese ore and coal, 90 per cent of the iron-ore requirements and 80 per cent of the timber requirements.

In its turn, the Soviet Union is a big buyer of engineering products from socialist countries. The CMEA countries sell approximately half of their overall export of machines to the USSR. At the same time, the export of Soviet machinery and equipment (aircraft, automobiles, tractors and industrial equipment) to these countries is growing. According to plans, trade in machinery and equipment during the current five-year period will grow at a faster rate than commodity circulation as a whole, and this will accelerate technical progress in the CMEA countries.

MUTUAL ASSISTANCE

Mutual assistance in the construction of large-scale projects occupies a big place in the overall economic cooperation of the USSR with socialist countries. Thanks to Soviet assistance, approximately 1,200 projects have been built and put into operation in socialist countries. These include 116 projects in Bulgaria, 53 in Hungary, 19 in the GDR, 98 in Cuba, 45 in the Korean People's Democratic Republic, 199 in Mongolia, 91 in Poland, 98 in Rumania, 16 in Czechoslovakia and 23 in Yugoslavia.

Assistance is oriented towards stepping up progress in industry, transport and communication in the fraternal countries. In industry attention is focused on power generation, ferrous and nonferrous metallurgy, petrochemistry, chemistry and engineering. The enterprises built with Soviet assistance include 36 for ferrous metallurgy, 60 for nonferrous metallurgy and 33 for oil refining.

Characteristically, construction of enterprises is correlated with Soviet supplies of raw materials and fuel. Assistance in solving the fuel and power problem occupies a leading place. The USSR participated in the construction of almost 140 electric stations in fraternal countries.

PRODUCTION COOPERATION

To meet the growing demands for fuel and raw materials in short supply, the CMEA countries concluded a num-

ber of agreements on participating with the USSR in the establishment of additional facilities to produce oil and gas, mine iron ore, manufacture paper pulp, mineral fertilizer, etc. Among the new construction projects mention should be made of the Ust-Ilim Pulp and Paper Combine with an annual capacity of 500 thousand tons of paper pulp, and the second section of the Druzhba Oil Pipeline. Talks are under way regarding joint construction, with the financial backing from the countries concerned of a large metallurgical combine in the USSR.

For its part, the Soviet Union participates in establishing enterprises and increasing the extraction of raw materials in other CMEA countries, with a subsequent share in part of the output of these enterprises. Thus, the Soviet Union is assisting Bulgaria in constructing a plant for soda ash, and part of its output will be supplied to the USSR in lieu of payment for

equipment. The USSR is participating in the planning and construction of a number of enterprises in Mongolia. Part of the output will go to the Soviet Union.

The construction of heavy industrial enterprises is of great social importance, since it facilitates the development of the material and technical foundation of socialism in the fraternal countries.

NATIONAL AND INTERNATIONAL BALANCE

The Comprehensive Programme for the Further Extension and Improvement of Cooperation and the Development of Socialist Economic Integration by the CMEA Member-Countries, adopted at the 25th Session of the Council in August 1971, has been playing a great role in the promotion of economic relations among socialist states. Its implementation is bringing with it qualitative improvement in these relations. The realization of the Comprehensive Programme represents consistent development of international socialist relations which harmoniously balance the national and international interests of the fraternal countries.

For instance, the following areas of Soviet cooperation with CMEA member-countries have become very important: coordination of economic programmes; specialization and cooperation in production, scientific and technical cooperation, joint construction of enterprises, working mineral deposits, and the construction and operations of united power and oil systems.

The Soviet Government and the CPSU will continue to do everything necessary to further the unity of socialist countries, and strengthen and broaden comprehensive fraternal relations with them. Particularly important is the improvement of economic cooperation with CMEA countries which require, at the present stage, the maximal use of the potential of socialist economic integration, which will help further strengthen the economic and defence might of the socialist camp.

In his recent speech in Alma-Ata L. I. Brezhnev stated that «Concern for the development of friendship and cooperation with the fraternal countries has been a permanent organic part of all the activities of our Party. As was reaffirmed by the Crimea meeting, this is the approach of all the fraternal Parties».

By A. SHARKOV,
D. Sc. (Economics)

Byelorussian poet Kupala little-known to Americans

Witnessing the unveiling this past summer of a heroic bronze bust of Yanka Kupala, national poet of Byelorussia, in Arrow Park in Monroe, N. Y., we wished that his voice were more audible to Americans. We learned how this lyricist (1882—1942) inspired his fellow-countrymen to escape from Czar's «prison house of nations» and celebrated their joyous liberation.

The statue by the sculptor A. Anikeichik, presented by the Byelorussian people, stands beside busts of Shevchenko, Pushkin and Walt Whitman. The statues were erected to strengthen ties between the peoples of the USSR and American people to symbolize the brotherhood and social justice for which these poets fought. But effective bonds cannot be forged by statues alone. Knowledge of the backgrounds, loves and poetry of their subjects is necessary.

American elementary schools have limited their pupils to one or two of Whitman's poems, the least revolutionary. It has taken 200 years to accomplish what the American poet, Walter Lowenfels, recently described as «the incorporation of his vision of humanity». Generations were deprived of their Whitman heritage because of its potential for disturbing the status quo. The loss was comparable to the curtailed circulation of English translations of the verses of Chile's great revolutionary poet, Pablo Neruda.

With the current increasing dissatisfaction of Americans with the way things are, they are listening more readily to the messages of Whitman and Neruda which are being made available to them.

The Russian, Alexander Pushkin, is still insufficiently known to the American public. And many otherwise knowledgeable people have never heard of the Ukrainian, Taras Shevchenko, or of Yanka Kupala.

As an introduction to Yanka Kupala, here are excerpts from two of his poems. Both were translated from Byelorussian by Irina Zheleznova.

The first, written in 1907, expresses the grief and striving of the Byelorussian masses oppressed by the Czar; the second, dated 1938, their rejoicing in a socialist society.

WHO GOES THERE?

Who goes there, invading the swamps
and the woods,
What shadowy throngs, what unknown
multitudes? — Byelorussians.

What is it, their spirits and hearts in
turmoil,
They bear in their hands worn and
hardened by toil? — Injustice...

Who roused them from slumber and
goaded them on? — Want and sorrow.
What seek they? What is it they clamour
for, then? —

To be beasts of burden no longer, but
men, unfettered and free.

WE ARE PROUD MEN AND FREE

We are proud men and free,
Swift as birds do we fly,
With our powerful wings
Boldly cleaving the sky.

We reach out with our minds
To the limits of space.
The immense sunlit span
With our hearts we embrace...

To the heights overhead,
Redstarred falcons, we soar,
And the bright Kremlin stars
Light our paths with their glow.

Here is another excerpt from a poem translated by Rem Lipatov, demonstrating, even more clearly, the lyricism of this poet:

My country has put on
A garb of flowers,
Calling the sun and the moon
To admire her...
Happy are the old folks
And the children...
That the days are gone
Of the rich landowners...

Yanka Kupala, (Ivan Daminikovich Lutzevich), was the son of poor peasants. He wrote that he suffered the same hardships as the characters in his works.

Kupala's principal theme is his country's liberation from national oppression. But he was also concerned with the oppression and humiliation of women, and rejoiced at their new freedom.

Mikhail Lazaruk, in a contribution to the booklet, «National Poets of Byelorussia», writes, «A place of primary importance is given... to the characters of women because it was their destinies that provided the most convincing proof of the greatness of the transformations of those days».

Among Kupala's poems on this theme, for which we could not find English translations, are «The Song of a Woman Collective-Farmer», «Flax» and «Three Eagle Women».

Lazaruk also emphasizes Kupala's «sense of internationalism», his realization that «a complete liberation of his nation was possible only with the support of fraternal nations». Kupala's poems in this vein include, «I Greet you, Moscow», «The Ukraine», and a long poem to the Ukrainian Shevchenko, «Taras's Lot».

One hoped-for dividend of a U.S.-USSR cultural exchange is the translation into English and the circulation among the compatriots of the humanizing works of poets such as Yanka Kupala.

By JULIA BARNES

(This article is being reprinted from
the American newspaper Daily World)

Yanka Kupala always thought of his readers, of his people. The poet wanted to «talk to the whole nation» and, indeed, he found the path that leads to the great, loving heart of people. And this is why, deep in their hearts, people will cherish the poet's songs and memory for ever.

Photo by E. TRIGUBOVICH.

ВІТOKI філасофскай думкі ў Беларусі пачынаюцца з даўніх часоў. Скарына і Полацкі, Капівіч і Лышчынскі, Бекеш і Доўгірд, Будны і Цяпінскі, Лован, Зізаній, Філіповіч, Каліноўскі і іншыя прынеслі нямаля ахвяр, аддалі шмат сіл, каб запаліць святлінік беларускай мудрасці на велічым небасхіле філасофіі. Але аж да ўстанаўлення Савецкай улады замацавалася за беларусамі рэпутацыя «нефіласофскай» нацыі, нягледзячы на прыкметныя дасягненні ў галіне філасофіі і вялікую любоў да гэтай навукі. Гэтым садзейнічалі шматвяковае сацыяльнае і нацыянальнае прыгнечанне, засілле рэлігіі, масавая непісьменнасць і іншыя прычыны.

Паваротным пунктам у развіцці філасофскай думкі беларускага народа з'явілася Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя. Філасофскімі цэнтрамі ў рэспубліцы сталі кафедра дзялектычнага матэрыялізму Белдзяржуніверсітэта і кафедра гістарычнага матэрыялізму Камуністычнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. Тут у пачатку 20-х гадоў складалася група вучоных-марксістаў, у якую ўваходзілі Р. Гураў, С. Вальфсон, Р. Выдра, Б. Быхаўскі, М. Шапавалаў і іншыя.

Над якімі праблемамі пачалі працаваць беларускія філосафы? Перш чым адказаць на гэта пытанне, трэба напамінаць, што паслярэвалюцыйныя гады ў Беларусі, як і ва ўсёй краіне, былі гадамі вострай класовай барацьбы, гадамі станаўлення маладой сацыялістычнай дзяржавы. Мы пачыналі будаваць новае грамадства, ідучы невядомымі шляхамі, пераадолюючы супраціўленне ўнутраных і знешніх ворагаў. Барацьба вялася не толькі эканамічная, палітычная, але і ідэалагічная, а гэта значыць і ў галіне філасофіі. Змагаліся стары і новы свет — звергнуты капіталізм і ўзрастаючы сацыялізм. Памятаючы геніяльныя словы Маркса: «Філасофы толькі розным спосабам растлумачвалі свет, але справа заключаецца ў тым, каб змяніць яго», філосафы Краіны Саветаў бачылі сваю задачу ў тым, каб актыўна ўключыцца ў працэс сацыялістычнага будаўніцтва, дапамагчы народу наладжваць новае жыццё, разбіць яго ідэйных ворагаў, адстаўчы чысціню марксісцка-ленінскай тэорыі.

Адзіна правільнай тэорыяй рэвалюцыйнай перабудовы грамадства з'яўляецца філасофія, створаная Марксам, Энгельсам і Леніным — дзялектычны матэрыялізм. У нас няма месца для любых форм ідэалізму, рэвізіянізму, бо гэтыя напрамкі супярэчаць вялікім мэтам савецкага грамадства, служаць імперыялістычнай рэакцыі, антыкамунізму.

Першая група беларускіх філосафаў, аб якой гаварылася вышэй, і пачала распрацоўку асноўных праблем дзялектычнага і гістарычнага матэрыялізму ў дастасаванні да патрабаванняў эпохі, уступіла ў барацьбу са спробамі механістычнай рэвізіі філасофіі марксізму, а таксама ў барацьбу з ідэалізмам і іншымі антымарксісцкімі плынямі, якая разгарнулася ў 20-я гады. Ужо тады выйшлі ў свет кнігі, брашуры, артыкулы па актуальных пытаннях марксісцкай філасофіі, сацыялогіі, этыкі, эстэтыкі, гісторыі філасофіі, навуковага атэізму. Вялікую ролю ў прапагандзе дзялектычнага матэрыялізму адыграла выдадзеная ў 1922 годзе ў Мінску кніга «Дзялектычны матэрыялізм» прафесара Белдзяржуніверсітэта С. Вальфсона, якая з'явілася першым падручнікам філасофіі ў краіне і за кароткі тэрмін вытрымала сем выданняў.

Як вядома, філасофская спадчына У. І. Леніна з'явілася вышэйшым этапам у развіцці марксісцкай філасофіі. Вось чаму беларускія філосафы актыўна ўзяліся за распрацоўку важнейшых праблем ленінскага этапу ў філасофіі. За кароткі час было апублікавана больш як дзесяць даследаванняў: «Матэрыялізм і дзялектыка ў творчасці У. І. Леніна» Б. Быхаўскага, «Ленін і культура» М. Шапавалава, «Ленін і рэвалюцыянізаванне сялянскай гаспадаркі» Р. Выдры і іншыя. Вучоныя сканцэнтравалі сваю ўвагу на праблемах дзялектычнага метаду, на сувязі філасофіі з практыкай сацыялістычнага будаўніцтва. Філасофская думка звярнулася да пытанняў класовай барацьбы, дыктатуры пралетарыяту, будаўніцтва сацыялістычнай культуры і ролі інтэлігенцыі ў грамадстве, нацыянальных адносін. З'явіліся работы «Да пытання марксізму і дзяржавы», «Інтэлігенцыя як сацыяльна-эканамічная катэгорыя», «Аб пралетарскай культуры» С. Вальфсона, «Тэорыя грамадскага развіцця» Р. Выдры, «Праблемы культурнай рэвалюцыі» В. Кнорына, «Дыктатура і дэмакратыя» М. Шапавалава і іншыя.

Важным напрамкам дзейнасці беларускіх філосафаў стала іх актыўная барацьба супраць рэлігійнай ідэалогіі, крытычная перапрацоўка і засваенне дасягненняў філасофскай думкі антычнасці, а таксама выдатных мысліцеляў новага часу — Бэкана, Гобса, Лока, Спінозы, Ламетры, Гельвецыя, Гальбаха, Дэідра, Фе-

ербаха, Чарнышэўскага, Дабралюбава. У 20-я гады беларускія вучоныя апублікавалі шэраг гісторыка-філасофскіх даследаванняў, сярод іх «Філасофскі светпогляд М. А. Дабралюбава» П. Панкевіча, «Сацыяльна-палітычны светпогляд Платона» У. Перцава, «Матэрыялізм Ферабаха» Б. Быхаўскага, «Асноўныя пытанні спіназізму» М. Баканава і іншыя. Асабліва ўвага ўдзялялася вывучэнню розных бакоў тэарэтычнай спадчыны Г. Пляханова, якой прысвечаны шэраг даследаванняў, у тым ліку кніга С. Вальфсона «Вялікі сацыяліст», перакладзеная на нямецкую і іспанскую мовы.

У 1931 годзе ствараецца Інстытут філасофіі і права Акадэміі навук БССР,

сваіх пытанняў вучэння І. Паўлава. У сувязі са 100-годдзем з дня нараджэння вучомага ў Беларусі адбыліся канферэнцыі і сесіі, былі апублікаваны работы М. Грашчанкава і В. Кавалгіна.

Прыкметнымі былі дасягненні філосафаў Савецкай Беларусі па даследаванні і папулярызацыі ідэйнай спадчыны вялікіх рускіх рэвалюцыянераў-дэмакратаў А. Герцэна, В. Бялінскага, М. Чарнышэўскага, М. Дабралюбава. Асабліва паспяхова вывучаўся светпогляд В. Бялінскага. У 40—50-я гады М. Іаўчук, С. Карбан, В. Сцяпанавіч у сваіх творах раскрылі складаны і цяжкі шлях філасофскай эвалюцыі В. Бялінскага, разглядаючы яго, таксама як і А. Герцэна, як

ДА ВЯРШЫНЬ ФІЛАСОФСКОЙ НАВУКІ

Кожны раз, беручы ў рукі нашу газету, чытач знаходзіць у ёй навіны аб жыцці роднай Беларусі. Мы знаёмім сваіх суайчыннікаў з развіццём у рэспубліцы прамысловасці, сельскай гаспадаркі, культуры, адукацыі. Удзяляецца таксама шмат увагі паказу дасягненняў беларускай савецкай навукі, якая развіваецца бурнымі тэмпамі і мае поспехі, вядомыя ва ўсім свеце.

Есць, аднак, адна вельмі цікавая навука, аб якой мы яшчэ не расказвалі. Гэта філасофія — тая галіна ведаў, для развіцця якой у Беларусі за гады Савецкай улады былі створаны самыя спрыяльныя ўмовы. Аб ёй раскажа ў ніжэй змешчаным артыкуле беларускі філосаф Вячаслаў ШАЛЬКЕВІЧ.

які разам з універсітэтам становіцца вядучым філасофскім цэнтрам рэспублікі. З гэтага часу навукова-даследчая работа ў галіне філасофіі ўзнімаецца на новую, больш высокую ступень.

Інстытут філасофіі займаецца не толькі даследаваннямі, але і рыхтуе навуковыя кадры для вышэйшых навучальных устаноў з асяроддзя карэннага насельніцтва БССР. Працуюць у нас філосафы і з братніх саюзных рэспублік, з Масквы і Ленінграда. Рыхтаюцца кадры дапамагаюць Інстытуту філасофіі АН СССР, Маскоўскі і Ленінградскі ўніверсітэты і іншыя філасофскія цэнтры краіны.

У 30-я гады ў працах беларускіх філосафаў Б. Быхаўскага, Р. Левіна, І. Ільошына і іншых вялікае месца адводзіцца раскрыццю паняццяў матэрыі, прасторы, часу, руху, характарыстыцы асноўных законаў дзялектыкі і тэорыі пазнання дзялектычнага матэрыялізму. На першым плане застаюцца пытанні, звязаныя з філасофскім абгрунтаваннем задач сацыялістычнага будаўніцтва. Разам з тым падвяргаецца крытыцы ідэалогія фашызму. Гэтым пытанню прысвечана такія работы, як «Фальсіфікацыя марксізму сучасным сацыял-фашызмам» Р. Выдры, «Фашызм як навішая форма буржуазнай дыктатуры» М. Канапліна.

У перадаенныя і першыя пасляваенныя гады ў рэспубліцы даследуюцца розныя праблемы дзялектычнага матэрыялізму, гісторыі рускай і беларускай філасофіі, пытанні сацыялістычнага будаўніцтва і культуры, навуковага атэізму, вядзецца крытыка буржуазнай ідэалогіі. Асабліва вялікая ўвага ўдзяляецца прапагандзе дзялектычнага матэрыялізму сярод шырокага слаёў інтэлігенцыі і ўсіх працоўных. На старонках рэспубліканскіх газет і часопісаў вучоныя папулярна выкладаюць асновы філасофскага матэрыялізму і дзялектыкі, падкрэсліваюць процілегласць дзялектыкі і метафізікі, паказваюць неабгрунтаванасць ідэалізму і буржуазнай філасофіі. Раскрываючы сутнасць марксісцка-ленінскай філасофіі, вучоныя імкнуча пашырыць правільныя навуковыя светпогляды сярод шырокай грамадскасці, які садзейнічаў бы больш паспяховаму будаўніцтву сацыялізму, развіццю культуры, выхаванню высокіх маральных якасцей, выкараненню невуцтва і забабонаў.

Звяртаюцца беларускія філосафы і да праблем узаема сувязі філасофіі і прыродназнаўства, М. Грашчанкаў, Б. Сцяпанавіч, П. Пратасеня, А. Карлюк і іншыя ўдзялілі шмат увагі паказу значэння ленінскай філасофскай спадчыны для вырашэння карэнных метадалагічных праблем прыродназнаўства. У пасляваенныя гады, у сувязі з бурным развіццём фізікі, Б. Сцяпанавіч, А. Карлюк і іншыя філосафы з пазіцыі дзялектычнага матэрыялізму вырашалі такія важныя філасофскія праблемы сучаснай фізікі, як праблемы дэтэрмінізму, прасторы і часу, пазнавальнасці з'яў мікрасвету і іншыя.

У гэтай сувязі заслугоўвае ўвагі аналіз светпогляду выдатных дзеячў айчынага прыродназнаўства М. Ламаносава, І. Сечанава, І. Мічурына, М. Рытава, Д. Мендзялеева і іншых. З асаблівай глыбінёй вялася распрацоўка філасоф-

першага прадстаўніка матэрыялізму і дзялектыкі рускай рэвалюцыйнай дэмакратыі, як заснавальніка рэалістычнай эстэтыкі ў Расіі.

Каштоўным даследаваннем абагульняючага характару з'яўляецца выдадзеная ў БССР работа М. Іаўчука «Асноўныя рысы рускай класічнай матэрыялістычнай філасофіі XIX стагоддзя», дзе светпогляд В. Бялінскага, А. Герцэна, М. Чарнышэўскага, М. Дабралюбава разглядаецца як вяршыня «філасофскай і сацыялагічнай думкі ў дэмакратычнай перыяд».

У пасляваенныя гады вучоныя Беларусі правялі значную работу па выкрыццю рэакцыйнай буржуазнай ідэалогіі. І. Лушчыцкі, П. Кірушын, К. Лукашоў і іншыя паказалі поўную навуковую неабгрунтаванасць і надуманасць геапалітыкі і неамальтузіянства, выявілі іх сувязь з імпрэсамі пануючых класаў імперыялістычных дзяржаў, выкрылі неабгрунтаванасць расісцкіх тэорыяў, імкненне буржуазных сацыялагаў апраўдаць палітыку насілля і экспансіі манополіі ЗША.

Вялася ў нашай рэспубліцы і барацьба супраць касмапалітызму, прапаведдзю якога імперыялісты ЗША спрабавалі прывесці народам іншых краін абыякавы адносіны да лёсу сваёй радзімы, да нацыянальных традыцый і культуры.

П. Пратасеня, А. Карлюк у такіх работах, як «Аб рэакцыйнай сутнасці семантычнага ідэалізму», «Рэакцыйная сутнасць «фізічнага» ідэалізму» і інш., даследавалі асаблівасці многіх плыняў сучаснай буржуазнай філасофіі. На старонках рэспубліканскага друку яны выступілі з выкрыццём рэакцыйнай сутнасці прагматызму, неатамізму, семантычнага ідэалізму і іншых напрамкаў сучаснай буржуазнай філасофскай думкі.

Асабліва ўдзельні ў развіцці філасофскай думкі, як і ўсіх грамадскіх навук, наглядаецца ў рэспубліцы з сярэдзіны 50-х гадоў. Ажывілася даследчая работа, часцей пачалі праводзіцца дыскусіі, абмяркоўвацца новыя праблемы, што диктаваліся практыкай камуністычнага будаўніцтва, прагрэсам навук па прыродзе і грамадстве. У Беларусі павялічыўся аб'ём выдаваемай філасофскай літаратуры, расшырылася праблематыка даследаванняў, павысіўся іх ідэйна-тэарэтычны ўзровень. Шырэй і глыбей пачалі вывучацца праблемы дзялектычнага і гістарычнага матэрыялізму, актуальныя пытанні грамадскага развіцця, пытанні гісторыі філасофіі, логікі, этыкі, эстэтыкі, навуковага атэізму. Была выдадзена навучальная літаратура амаль па ўсіх раздзелах марксісцка-ленінскай філасофіі, напісаная беларускімі аўтарамі.

Вялікая ўвага ўдзялялася распрацоўцы розных праблем матэрыялістычнай дзялектыкі, яе асноўных законаў і катэгорыяў, ленінскай тэорыі адлюстравання, ідэі У. І. Леніна аб адзінстве дзялектыкі, тэорыі пазнання і логікі. Гэтым пытаннем прысвечаны калектыўная маняграфія «Аб «Філасофскіх шчытках» У. І. Леніна» — першая ў савецкай філасофскай літаратуры работа, дзе даецца аналіз гэтай ленінскай працы, а таксама работы Р. Левіна «У. І. Ленін і сучасныя праблемы тэорыі пазнання», В. Марозава «Закон адмаўлення адмаўлення», Д. Шы-

раканова «Дзялектыка неабходнасці і выпадковасці» і іншыя.

Прыкметны ўклад у распрацоўку гісторыі і тэорыі дзялектыкі ўнёс у апошнія гады доктар філасофскіх навук У. Горбач, які апублікаваў шэраг навуковых работ па праблемах дзялектычных супярэчнасцей, сярод якіх такія даследаванні, як «Развіццё У. І. Леніным марксісцкага вучэння аб законах дзялектыкі» (у сааўтарстве з Г. Аляксандравым і В. Кавалгіным), «Закон адзінства і барацьбы процілегласцей», «Аб відах супярэчнасцей», і нарэшце, вышаўшая ў 1972 годзе ў Маскве маняграфія «Праблемы дзялектычных супярэчнасцей». У гэтай апошняй рабоце па-новаму асветляецца гісторыя развіцця асноўных уяўленняў аб сутнасці супярэчнасцей і іх ролі ў развіцці, аб змесце асноўных паняццяў і катэгорыяў, спецыфіка ўзаема сувязі супярэчнасцей. У кнізе шмат месца ўдзяляецца асабліва важным і шляхам вырашэння супярэчнасцей, а таксама іншым дыскусійным і недастатковым распрацаваным у савецкай філасофскай літаратуры праблемам. Кніга атрымала высокую ацэнку спецыялістаў.

Праблемам паходжання свядомасці, яе сутнасці, форм адлюстравання, суднасных паняццяў адлюстравання і інфармацыі прысвечаны работы П. Пратасені, Я. Петушкавай, В. Кавалгіна, Н. Жукава, В. Аляксашына, Э. Дарашэвіча. Сведчаннем поспехаў беларускіх вучоных у гэтай галіне з'яўляецца тое, што кніга Э. Дарашэвіча, Б. Вільнера і Л. Пешыса «Нарысы па кібернетыцы» перакладзена на японскую мову.

У апошнія гады апублікаваны сур'ёзныя даследаванні, у якіх з пазіцыяй дзялектычнага матэрыялізму абагульняюцца дасягненні сучаснага прыродназнаўства, змяшчаецца крытыка ідэалізму ў галіне навук аб прыродзе. Да іх, напрыклад, адносяцца маняграфіі П. Пузікава «Філасофскія асновы эвалюцыйнага вучэння Дарвіна», А. Карлюка «Барацьба матэрыялізму і ідэалізму ў айчынай фізіцы», зборнік «Дзялектычны матэрыялізм як метадалогія прыродназнаўча-навуковага пазнання».

Прыкметным крокам у распрацоўцы розных праблем гістарычнага матэрыялізму ў рэспубліцы з'яўляюцца вышаўшыя ў апошнія гады маняграфіі акадэміка К. Буслава «Праблемы сацыяльнага прагрэсу ў працах У. І. Леніна», «Аб крытэрыі ўнутрыкласавых адрозненняў у СССР», а таксама работы А. Галаўнёва, Ю. Васільева і іншых.

Змястоўныя маняграфіі С. Лапцёнка, А. Менеева, П. Пузікава, М. Крукоўскага, У. Беркава прысвечаны пытанням логікі, этыкі, эстэтыкі.

Беларускія філосафы вядуць актыўную работу і ў галіне навуковага атэізму. Вядучым цэнтрам навукова-атэістычнай думкі з'яўляецца кафедра гісторыі філасофіі, логікі і навуковага атэізму БДУ, якая ўзначальвалася да апошняга часу членам-карэспандэнтам Акадэміі навук БССР І. Лушчыцкім. Супрацоўнікі кафедры напісалі некалькі маняграфій і навучальных дапаможнікаў па навуковаму атэізму, як, напрыклад, «Асновы навуковага атэізму», «Філасофія сучаснага прываслаўя» В. Молакава і іншыя.

Важнейшым напрамкам сучаснай ідэалагічнай барацьбы, які прыцягвае многіх беларускіх філосафаў, з'яўляецца выкрыццё ідэалагічных канцэпцый рэвізіянізму, дагматызму і сацыял-рэфармізму, сур'ёзнай навуковай крытыцы гэтых канцэпцый падвергнуты ў работах У. Сікорскага «Сусветны рэвалюцыйны працэс і сучасны сацыял-рэфармізм» і Г. Давідзюка «Асноўныя рысы сучаснага рэвізіянізму». Асабліва ўвага ўдзяляецца крытыцы антыкамунізму як метаду і галоўнай ідэйна-палітычнай зброі сучаснай буржуазіі. У работах В. Сцяпанова, Г. Давідзюка і іншых падкрэсліваецца небяспечнасць антыкамунізму ў сучасных умовах, выкрываецца яго чалавечаненавісцкі характар, варожасць міру, дэмакратыі, сацыялізму. Аналізуюцца розныя напрамкі сучаснай буржуазнай філасофіі, асабліва экзістэнцыялізм. Крытыцы экзістэнцыялізму ў дзвюх яго правах — рэлігійнай і атэістычнай — прысвечаны работы Я. Бабосава, А. Міхайлава, І. Антановіча.

Хаця, як ужо было сказана ў пачатку артыкула, да Кастрычніцкай рэвалюцыі беларусы лічыліся «нефіласофскай» нацыяй, у мінулыя стагоддзі грамадска-палітычная і філасофская думка ў Беларусі дасягнула значных поспехаў. Вывучэнне яе і складае вялікі і важны ўчастак беларускіх гісторыкаў філасофіі.

Глыбокае даследаванне філасофскай і грамадска-палітычнай думкі беларускага народа пачалося пасля вайны, а больш дакладна, пасля мая 1948 года, калі гэтае пытанне было пастаўлена на сесіі Адаўлення грамадскіх навук АН БССР. Тады былі абмеркаваны цікавыя даклады У. Перцава — аб грамадскай дзейнасці і светпоглядзе Георгія Скарыны, І. Лушчыцкага — аб сацыяльна-палітычных поглядах Кастуса Каліноўскага і В. Барысенкі — аб мастацкай творчасці і грамадскіх поглядах Францішка Багушэвіча.

[Заканчэнне ў наступным нумары.]

СЁМЫ ТОМ БЕЛСЭ

Сёмая кніжка дванаццацітомнага выдання Беларускай Савецкай Энцыклапедыі з'явілася на паліцах кнігарняў і бібліятэк рэспублікі. Чытачы змогуць азнаёміцца больш чым з трыма тысячамі артыкулаў, што стаць у алфавіце паміж тэрмінамі «Манцжкі» — рака ў Зэльвенскім раёне Гродзенскай вобласці і «Паддубчы» — тарфяное балота ў Столінскім раёне Брэсцкай вобласці.

Можна з упэўненасцю сказаць, што «твар» сёмай тому надаюць матэрыялы, якія пачынаюцца на словы «Масква», «Маскоўскі», «Мінск», «Мінскі». Артыкулы пра сталіцу нашай сацыялістычнай Радзімы і сталіцу Беларускай ССР раскрываюць іх гісторыю з даўніх часоў і да нашых дзён. Яны асвятляюць шлях эканамічнага і культурнага развіцця гэтых гарадоў, даюць цікавую, скандэсаваную інфармацыю. Артыкулы пра Маскву і Мінск у той жа час з'яўляюцца і рассылаючымі. Напрыклад, артыкул «Мінск» накіроўвае чытача да іншых артыкулаў гэтага цыкла, у якіх сабраны самыя розныя звесткі пра горад. Побач з артыкулам «Мінск» стаць — «Мінская вобласць», «Мінскае камуністычнае падполле», «Мінскае партызанскае злучэнне», «Мінская абласная партыйная арганізацыя», «Мінскі падпольны абком», «Мінская аперацыя 1944 года», «Мінская арганізацыя РСДРП», «Мінскае княства», шэраг артыкулаў пра помнікі Мінска, якія захаваліся і якія былі знішчаны захопнікамі ў час войнаў. Дзесяткі артыкулаў прысвечаны заводам, фабрыкам, навучальным і навуковым установам, газетам, часопісам розных гадоў. Наогул, энцыклапедыя дае поўнае ўяўленне пра ўсе тыя падзеі і з'явы, якія тэрытарыяльна былі звязаны з Мінскам і яго ваколліцамі.

Чытачы змогуць азнаёміцца таксама з артыкуламі, прысвечанымі Мінскаму Савету рабочых і сялянскіх дэпутатаў, Народнаму сходу Заходняй Беларусі, народам СССР. Яны зробяць падарожжа ў Марока, Мексіку, Маўрытанію і іншыя краіны.

Многія матэрыялы, змешчаныя ў сёмым томе, асвятляюць гістарычныя падзеі на тэрыторыі Беларусі. Са старонкаў БелСЭ перад намі паўстаюць героі барацьбы з фашызмам, і сярод іх Казімір Мэтэ, адзін з арганізатараў і кіраўнікоў Магілёўскага камуністычнага падполля, легендарная санітарка Зінаіда Марчанка-Тусналобава, партызанка Ганна Масалоўская. Біяграфічныя артыкулы прысвечаны многім арганізатарам і выдатным кіраўнікам партызанскай барацьбы і падпольнага руху на Беларусі.

Сёмая кніжка БелСЭ, як і шэсць папярэдніх, насычана вайсковым інфармацыяй. На яе старонках — гуртоўныя матэрыялы па марксісцка-ленінскай філасофіі і эканоміцы, гісторыі і мастацтву. Пачэснае месца займае біяграфічны артыкул пра геніяльнага мысліцеля, палымінага рэвалюцыянера, правадыра і настаўніка міжнароднага пралетарыяту, заснавальніка навуковага камунізму, філасофіі дыялектычнага і гістарычнага матэрыялізму Карла Маркса. Цікавымі і змястоўнымі з'яўляюцца тэарэтычныя артыкулы «Мараль», «Матэрыялізм», «Маральны кодэкс будаўніцтва камунізму», «Народная дэмакратыя» і іншыя матэрыялы грамадска-палітычнага цыкла.

Значнае месца на старонках сёмага тома займаюць матэрыялы пра мастацтва, літаратуру і яе лепшыя прадстаўнікі. У сёмым томе, у прыватнасці, змешчана біяграфія аднаго з пачынальнікаў савецкай літаратуры Уладзіміра Маякоўскага. Асобныя артыкулы прысвечаны а жыццю і творчым шляхам народнага пісьменніка БССР Івана Мележа, пісьменніка Янкі Маўра, драматурга Аркадзя Маўзона, мастакоў Сяргея і Яўгена Нікалаевых і іншых выдатных дзеячаў літаратуры і мастацтва.

Сёмы том багаты і па-мастацку ілюстраваны. У ім 36 уклеек. Палова з іх каларозныя. Асабліва цікавасць выклікаюць уклеек да артыкулаў «Масква», «Мінск», «Мастацкая прамысловасць», «Народная творчасць», «Нацюрморт», «Нёманскае шкло», «Нумізматыка», «Народныя хоры, ансамблі, аркестры».

Нас вельмі радуе, што мастакі, наборшчыкі і іншыя спецыялісты-паліграфісты, якія прымаюць удзел у выданні БелСЭ, з вялікай любоўю ставяцца да сваёй работы. У лістападзе — снежні гэтага года выйдзе з друку дзевяты том БелСЭ. Чаму дзевяты, а не восьмы?

Справа ў тым, што VIII том БелСЭ будзе прысвечаны тэме партызанскага руху на Беларусі. Матэрыял гэты вельмі важны і патрабуе дадатковага часу на падрыхтоўку. Рукапіс яго будзе гатовы ў канцы года. А пакуль што мы рыхтуем да выдання X том, першыя аркушы яго пайшлі ў набор. Заканчваем работу над рукапісам XI тома. У наступным годзе пачнём працаваць над апошнім, XII томам БелСЭ. Ён цалкам прысвечана Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспубліцы і будзе самай поўнай яе «біяграфіяй». Гэты том выйдзе ў свет у першай палове 1975 года. У 1976 годзе нашы падпісчыкі атрымаюць прадметны імяны і географічны ўказальнік БелСЭ.

Ужо сёння мы думаем пра тое, якімі будуць нашы энцыклапедычныя выданні ў новай пяцігодцы. Пра гэта мы раскажам чытачам крыху пазней.

А. ПЕТРАШКЕВІЧ,
намеснік галоўнага рэдактара БелСЭ.

хроніка культурнага жыцця

У ГОМЕЛІ, у парку культуры і адпачынку, закончыліся традыцыйныя справядзаныя канцэрты калектываў мастацкай самадзейнасці вобласці. Перад жыхарамі абласнога цэнтра выступілі шматлікія этнаграфічныя калектывы. Асабліва спадбаліся глядачам калектывы Барталамееўскага і Радужскага сельскіх клубаў Веткаўскага раёна, вёсак Ліняжкі Лоеўскага і Дзвіжкі Ельскага раёнаў.

«ІНДЫЙСКІ ДЗЕННІК» — так называецца выстаўка работ лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Георгія Папалаўскага, якая экспанавалася ў Доме дружбы ў Маскве. Палотны і гравіюры мастака напісаны пад уражаннем ад паездкі ў Індыю, знаёмства з культурай гэтай краіны.

СПЕКТАКЛІ народнага драматычнага тэатра ў сяле Целяханы Івацэвіцкага раёна зайздэны збіраюць шмат глядачоў. Нядаўна на афішах тэатра з'явілася назва новага спектакля — «Нячыстая сіла» Г. Стэфанюскага.

Спектакль пастаўлены рэжысёрам тэатра Д. Кузняцовай. У ім іграюць рабочыя будаўніча-мантажнага ўпраўлення меліярацыі А. Любчык, выхавальніца дзіцячага сада С. Атрошчанка, рабочыя лыжнай фабрыкі А. Пяско і І. Каланчук, метадыст дома культуры В. Кананок і іншыя.

У МАГІЛЕВЕ, у выставачнай зале аддзялення Саюза мастакоў БССР, адбылася абласная выстаўка дзіцячай творчасці. Каля 200 юных аматараў выяўленчага мастацтва прадставілі 250 сваіх малюнкаў.

Гэтыя работы — своеасаблівае адкрыццё свету, якім бачаць яго дзеці сёння, уяўляюць у будучыні. Шмат малюнкаў прысвечана нашым сучаснікам.

ДОБРЫ падарунак атрымалі земляробы калгаса імя Дзімітравы Талачынскага раёна. На цэнтральнай сядзібе закончана будаўніцтва палаца культуры. У прыгожым светлым будынку — глядзельная зала на 400 месцаў з механізаванай сцэнай, бібліятэка з чытальнай залай, пакой для работы гурткаў мастацкай самадзейнасці. Тут будзе размяшчацца таксама музей працоўнай славы.

П'есу Янкі Купалы «Прымакі» паставіў самадзейны драматычны калектыв будаўнічага трэста № 9 г. Віцебска.
НА ЗДЫМКУ: сцэна са спектакля; Даміцэля — А. БАБРОУСКАЯ, Кацярына — Л. КАТКОВА.

МАЛЕНЬКІЯ АПАВЯДАННІ УЛАСНЫ ГОНАР

У Прахора Півавара тры сыноў і ўсе лётчыкі. Стэрэйшы Васіль лятае на міжнародных трасах, сярэдні Пятрок працуе ў Запалар'і, а самы малодшы Міша «поўзае» над палямі — у сельскагаспадарчай авіяцыі.

Неяк з'ехаўся ўсе тры сыны да бацькі. Вяскоўцаў набілася ў Прахору хату — стаць нельга. Распытвалі Васіля пра замежныя краіны, потым уцягнулі ў гаворку маўклівага Пятра. Той расказаў пра белых мядзведзяў, пра цоленяў, пра новыя гарады і пасёлкі, якія выраслі ў краі вечнай мерзлаты. Толькі ў Мішы ніхто ні пра што не пытаўся: ён кожную вясну прылятае сюды рассыпаць хімікаты, і на яго двухкрылым «кукурузніку» перакаталася ледзь не ўся вёска.

Слухачы расказы лётчыкаў, дзед Амялян штурхнуў локцем пад бок Прахора:

— Во гаваруні Галовы, як анцыклапедыя тая. Не мы з табою, Прахоріа...

— А што я! — натапырыўся

стары Прахор. — От калі хочаш знаць, то я мо шчэ большая анцыклапедыя!

Півавар па-маладому ўсклапіўся з услона і кінуўся ў сядзі, дзе стаць куфэрак. Адтуль дастаў хромзавую тужурку, хромзавую шапку са шклянымі аклярамі і старыя крагі. Усю гэту амуніцыю хуценька нацягнуў на сябе і, як той верабей, уляцеў у хату. Ніхто ніколі не бачыў Прахора ў такім дзіўным адзенні, бо ён нікому яго не паказваў. Нават сынам. У дзед Амяляна ажно вочы на лоб ад нечаканасці палезлі. А Півавар устаў перад ім і канчаткова «дабіў» старца:

— Я мо сто раз анцыклапедыя!.. Калі хочаш ведаць, то я адначы самога таварыша Кірава на машыне вёз у Смольны! От у гэтай форме. Пянятна цяпер табе, хто я?!

І Прахор пад воплескі вяскоўцаў паважна пайшоў дз дзвярэй, каб пакласці ў куфэрак сваю шафёрскую форму.

ЛЁТЧЫЦА

Тады Алеся Корбут была маладой і дужай. Самы лепшы лён вырасіла ў калгасе, у пояс высокаму чалавеку. Адкуль толькі не прыезджалі ў вёску карэспандэнты, каб пабачыць Алесіна поле, напісаць пра звонную!

А потым Алесю выклікалі ў вобласць. У горадзе сабралася шмат перадавікоў. Ім уручалі кветкі, падарункі. Чалавек у белым касцюме, пацяскаючы руку, спытаў тады ў Алесі:

— Што выбіраеце, таварыш Корбут, пучэўку на выстаўку ў Маскву ці праляцець у самалёце аж да самага калгаса?

— У самалёце, — не задумваючыся, адказала жанчына, а ў самой ёкнула сэрца, калі ўявіла, як высока будзе ляцець над зямлёй.

На лётным полі яе пасадзілі ў двухкрылы самалёт. Вакол мэхалі рукамі, нешта гаварылі ёй, але нічога нельга было расчуць з-за рокату матара. Самалёт адарваўся ад зямлі і пачаў набіраць вышыню. Малады лётчык аглянуўся на Алесю і весела падміргнуў ёй — падбадзёрваў.

Было страшнавата, але так хо-

раша, што жанчына не ззўважыла, як самалёт пачаў кружыць над вёскай. Алеся глянула ўніз, а там вузкая вуліца, хаты паабпал яе, як пад шнурок. І канцылярыя вунь з чырвоным сцягам над дахам! І мужава кузня каля крыніцы, і нехта маленечкі стаць каля яе і махае шапкаю ў неба. Можна, гэта яе Максім?

Самалёт усё ніжэй і ніжэй, потым мякка пакаціўся па травіцы. Збеглася амаль не ўся вёска. А наперадзе натоўпу Максім з шапкаю ў руцэ.

— Максімка! — што ёсць сілы крыкнула Алеся і вылезла з кабіны, як толькі самалёт спыніўся. Падбегла да мужа і павісла на ягонай шыі. Той, разгубіўшыся, толькі і казаў:

— Во, лётчыца! Ну і лётчыца! Пасля вайны Алеся працавала цялятніцай, за ўдарную працу атрымала зорку Героя. Не раз ездзіла і лятала ў Маскву і ў іншыя гарады. І хоць цяпер даўно на пенсіі, усе вяскоўцы па-ранейшаму завуць Алесю лётчыцай. Яна не крыўдуе за гэту мянушку. Наадварот, ганарыцца.

Міхась ПАРАХНЕВІЧ.

З творчым мастацтвам можна сустрэцца не толькі ў музейных залах і выставачных павільёнах. Унікальныя работы беларускіх мастакоў ўпрыгожваюць кафэ і магазіны. НА ЗДЫМКАХ: чаканныя планшэты, якія ўпрыгожваюць памяшканне трыкатажнага атэльё.

Пашчасціна!

Фотаэцюд М. КАРЖУЕВА.

ПОМНІКІ БЕЛАРУСКАЙ АРХІТЭКТУРЫ

У цэнтры вёскі Чарнаўчыцы, што размешчана на шляху Брэст — Камянец, стаіць велічная мураваная старажытная пабудова. Гэта Троіцкі касцёл, выдатны помнік беларускай архітэктуры XVI стагоддзя. Закладзены ён быў яшчэ ў XV стагоддзі, але завяршылі будаўніцтва толькі ў 1583 годзе.

Другая палова XVI стагоддзя — своеасаблівы перыяд у беларускай архітэктуры. У гэты час, у сувязі са зменай знешнепалітычнага становішча Вялікага княства Літоўскага, у састаў якога ўваходзіла Беларусь, ростам узроўню фартыфікацыйнага мастацтва, раней распаўсюджвання храмы абароннага тыпу страчваюць сваё былое функцыянальнае прызначэнне. З заходнееўрапейскіх краін пранікаюць моцныя плыні мастацтва Рэнесансу. Але элементы як Рэнесансу, так і больш ранніх готыкі сінтэзаваліся з мясцовымі будаўнічымі традыцыямі, якія мелі тут непарыўную сувязь яшчэ з дойлідствам старажытнарускага перыяду.

Манументальны аб'ём Троіцкага касцёла, што складаецца з вялікай залы (нефа), трансепту і паўвальнай алтарнай часткі, аб'ядноўвае стромкі гонтавы дах. Да алтара прылягае круглая ў плане вежа, дзе знаходзіцца вінтавая лесвіца на паддашак. Безумоўна, будаўніцтва гэтай вежы звязана з традыцыямі абароннага дойлідства. Калі вонкавая архітэктура храма ўласцівы асобныя рысы готыкі, то ў інтэр'еры адчуваецца ўплыў Рэнесансу, асабліва ў дэкаратыўнай ляпной аздобе скляпенняў.

У касцёле захоўваецца шэраг каштоўных помнікаў выяўленчага і прыкладнага мастацтва Беларусі. Сярод іх можна вылучыць драўляныя скульптуры святых Дамініка, Антонія і Марціна XVIII стагоддзя, а таксама арнат (від убрання служыцеля культуры), упрыгожаны слуккімі паясамі другой паловы XVIII стагоддзя.

Ю. ЯКІМОВІЧ,
архітэктар.

НА ВЫГАНАЎСКІМ ВОЗЕРЫ

[Заканчэнне.
Пачатак на 2-й стар.]

— А што ў ім асаблівага?
— Вось табе і на! — плясую ў далоні стары егер і глянуў на мяне са здзіўленнем: знаходзяцца ж, маўляў, такія людзі на свеце, што не ведаюць простых рэчаў. — Выганаўскае возера ўнікальнае, рэдкае па сваіх прыродных умовах і якасцях.

Возера працягнулася з паўднёвага ўсходу на паўночны захад на сем кіламетраў, шырыню мае пяць кіламетраў. Справа, аднак, не ў памерах. Возера — самае рыбае ў Беларусі, калі ўлічваць уловы з гектара воднай плошчы. Яно зусім не глыбокае — у сярэднім паўтара метра. Увесь слой вады і само дно добра праграюцца сонечнымі праменямі. А гэта садзейнічае інтэнсіўнаму развіццю бентасу і планктону — выдатнага корму для рыбы і вадаплаўных птушак. У прыбярэжнай зоне возера, дзе зусім неглыбока, высаваецца канадскі рыс — шматгадовая расліна, якая з'яўляецца сапраўдным ласункам для качак. Можна таму так любяць адпачываць тут пералётныя вадаплаўныя — восенню, калі ляцяць на поўдзень, і вясной, калі вяртаюцца з выраю. Такіх гасцей бывае да 20 тысяч за адзін сезон. Прыпынак робяць не толькі тыя птушыныя чароды, якія пралятаюць над возерам і яго ваколіцамі. Многія з іх, каб трапіць сюды, збочваюць са сваіх трас. І гэта «збочванне» вымяраецца іншы раз дзесяткамі кіламетраў.

Найбольш клопату, аднак, з тымі вадаплаўнымі, пераважна качкамі, якія гняздуюцца на возеры. Ранней вясной егеры робяць для іх штучныя гнёзды з трыснягу. Не для ўсіх, зразумела, а прыкладна столькі, колькі дазваляюць магчымасці назірання за гнёздамі. Асаблі-

ва працаёмкая справа — калыванне птушанят.

— Што датычыць рыбы, дык возера — сапраўдны скарб. Яно дае штогод 180 тон залацістага карпа, карася і іншых каштоўных парод рыб. Гаспадаром рыбных багаццяў з'яўляецца Пінскі рыбзавод. Адміністрацыя запаведніка, егеры сочаць за тым, каб захоўваліся ўзгодненыя тэрміны лоўлі і не парушаліся правілы. Вельмі важна ахоўваць цішыню ў час выседжвання птушанят. Прыбярэжная зона, дзе ў трыснягу гняздуюцца вадаплаўныя птушкі, забаронена для лоўлі рыбы на матарных лодках.

Нашу гутарку перапыніла з'яўленне маладога чалавека ў форме ляснічага. Мы пазнаёмліліся з ім. Сяргей Валяўкін з 1967 года ўзначальвае Выганаўскі філіял Белавежскай пушчы. Закончыў дзве спецыяльныя навукальныя ўстановы — пушніны тэхнікум у Маскве і тэхналагічны інстытут у Мінску. Жыве з сям'ёй у Выганашчах. Але ні ў канторы, ні дома застаць яго днём амаль немагчыма — увесь час дзе-небудзь па справах. Я ўзрадаваўся спатканню з ляснічым.

— Праз возера, качак і рыбу вам, мусіць, паведаміў Платон Кандратавіч — ён спецыялізуецца пераважна ў азёрнай галіне запаведніка, — сказаў Сяргей Міхайлавіч. — А я раскажу пра іншую, не менш важную частку.

Да возера з трох бакоў — усходу, поўначы і захаду прымыкае вялізны масіў запаведных лясоў і балот памерам каля 11 тысяч гектараў. Гэты масіў, а таксама возера з паўднёвага боку акружае так званая прыпісная зона — 19 тысяч гектараў. На тэрыторыі запаведніка і прыпіснай зоны забаронена паліванне, што вельмі спрыяе разнажанню лясной фауны. Забаронены і асудальныя работы. Умовы для развіц-

ця жывой прыроды тут захоўваюцца такімі, якімі яны былі спрадвеку.

У прыбярэжных лясах налічваецца ўжо звыш двухсот ла-сёў, шмат дзікоў.

— Існуе думка, што галоўным кормам для дзікоў з'яўляюцца жалуды. Але ў нас вельмі мала дубнякоў. Тым не менш дзікоў разьялося многа. Чым жа яны кормяцца? Паводле назіранняў егераў, дзікі харчуюцца карнявішчамі розных балотных і лясных раслін. Па меры павелічэння колькасці зьяроў і змяншэння корму яны перасяляюцца ў суседнія лясы. Такім чынам перасяляюцца і «лішнія» вадаплаўныя птушкі з Выганаўскага возера на іншыя азёры і рэкі Палесся. У гэтым — адна з галоўных мэт запаведна-паляўнічай гаспадаркі: служыць рэзерватам дзічыны.

Праграмай філіяла прадугледжана развядзенне аленяў і казуль. Умовы для іх добрыя, асабліва ў лясах пад Целяханамі і Лагішынам.

Навуковую работу ў філіяле ўзначальвае кандыдат біялагічных навук Юрый Вязовіч.

Набліжаўся вечар. З возера пацягнула сырассцю, адрэзу пахалодала. Стараннімі егера Івана Філюціна на беразе запылаў касцёр. І пакуль взырлася юшка, ляснічы таксама зрабіў экскурс у мінулае. Ён нагадаў, што ўсім тутэйшым наваколле некалі валодалі князі Дольскія і Вішнявецкія, графы Агінскія і Пуслоўскія і што цяпер тут гаспадарыць працоўныя людзі. Адчувалася, што і яму, ляснічому Сяргею Взяўкіну, і старому егеру Платону Азарчыку, і ўсім, хто мае дачыненне да запаведнага возера, прыемна і радасна ўсведамляць карыснасць сваёй працы, накіраванай на памнажэнне багаццяў прыроды роднага краю.

Мікалай РАЖКОУ.

ГАЮЧАЯ ВАДА «КРЫНІЦЫ»

Калі выпарыць літр вады, узятай са свідравіны санаторыя «Крыніца», то на дне застаецца 11,3 грама крышталаў. Натрый, хлор, сульфаты, карбанаты, кальцый, бром — такі «букет» соляў сустракаецца не часта. Бліжэй за ўсё ждановіцкая мінеральная вада стаіць, бадай, да трускавецкай «Сафіі». Сюды, у «Крыніцу», едуць людзі з усіх куткоў краіны і нават з-за мяжы. Іх прыцягваюць маляўнічая прырода, добрае абслугоўванне, а галоўнае — гаючая крыніца. Як толькі пад Мінскам упершыню была знойдзена мінеральная крыніца, хімічны састаў і фізічныя ўласцівасці яе вады былі дэталёва вывучаны ў Цэнтральным навукова-даследчым інстытуце курорталогіі і фі-

зіятэрапіі Міністэрства аховы здароўя СССР. Цяпер гэты інстытут даў згоду на ўжыванне ў лячэбных мэтах новай крыніцы, адкрытай у Ждановічах беларускімі геалагамі. Са свідравіны № 2 пракладваюцца к біовету трубы, ахаваныя палімерамі ад агрэсіўнага ўплыву на іх мінеральнай вады, дзякуючы чаму ў ёй лепш захоўваюцца гаючыя якасці.

Новая крыніца выгадна адрозніваецца ад дзеючай параўнальна малой мінералізаванай. Гэта расшырыць магчымасці здраўніцы, дазволіць лячыць тут людзей не толькі з паніжанай, але і з павышанай кіслотнасцю.

Я. ПАЛУШКІНА.

ТАЯМНІЦЫ СТАРАЖЫТНАГА БЯРЭСЦЯ

Цікавым знаходкам завяршыла чарговы сезон раскопак старажытнага Бярэсця археалагічная экспедыцыя Інстытута гісторыі Акадэміі навук БССР.

— Работы вяліся на Вялікім перадмаставым умацаванні Брэсцкай крэпасці, ля зліцця левага рукава Мухаўца з Заходнім Бугам, — гаворыць кіраўнік экспедыцыі, кандыдат гістарычных навук П. Лысенка. — Раскапана каля 800 квадратных метраў. Нам удалося выявіць яшчэ адну вуліцу з драўляным брукам, якая ідзе паралельна раскапанай тры гады назад.

У культурным пласте сабрана мноства прадметаў штодзённага ўжытку, гаспадарчыя прылады, жаночыя ўпрыгажэнні, вырабы са скуры. Упершыню за ўвесь час археалагічных раскопак на тэрыторыі Беларусі ўдалося знайсці добра захаванае кола з калодкай і васьцю.

Многія вырабы сведчаць аб высокім майстэрстве, вялікім мастацкім гусце старажытных ювеляраў, шаўцоў.

Знойдзена арыгінальнае металічнае пісала, якім пісалі на бяроўце, ажурны сярэбраны кулон, мініяцюрная бронзавая іконка.

ГУМАР

У цырку адбылася прэ'ера новага сенсацыйнага нумара. Артыст скокнуў з-пад купала цырка ўніз і апынуўся ў звычайнай паўлітравой бутэльцы. Пачуліся бурныя апладысменты. Як толькі яны сціхлі, падняўся якісьці чалавек і крыкнуў:

— Грамадзяне! Вас падманулі! Я ўласнымі вачыма бачыў, што перад тым, як трапіць у бутэльку, ён устаіў у яе маленькую лейку.

На ўроку прыродазнаўства настаўніца пытае:

— Чаму восенню буслы адлятаюць у гарачыя краіны?

Пасля доўгага маўчання маленькая Эльза падняла руку:

— Таму што негры таксама хочучь мець дзяцей...

Сямейная пара ў нядзельны дзень рабіла загарадную прагулку, якая павінна была за-

вяршыцца абедам у дарожным рэстаране.

— Можна, закажам бутэлекку белага віна? — спытала жонка.

— Не, я ж за рулём, а вакол паліцыя.

— Тады давай возьмем бутэльку чырвонага віна. Яго пры аналізе крыві паліцыя ўжо напэўна не заўважыць.

Доктар наклаў гіпс на зламаны нагу староў Марце і напярэдзіў яе, каб яна не хадзіла па лесвіцы, пакуль не будзе зняты гіпс.

Праз тры тыдні Марта спытала, калі яна зноў зможа карыстацца лесвіцай.

— А хіба вам так ужо неабходна хадзіць па лесвіцы?

— Разуменне, доктар, за гэтыя тры тыдні я проста стамілася лазіць па вадасцёкавай трубе, — сказала старая Марта.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-07-82, 33-65-84, 33-03-15, 33-65-91, 33-15-15.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Зак. № 1223.